

GUIDE TIL MERE TRYGGE BYER

Byplanlægning, der skaber tryghed

DET KRIMINAL
PRÆVENTIVE RÅD

TrygFonden

Indhold

Forord	1
1. Tryghed og bymiljø	2
2. anbefalinger til kriminalpræventiv byplanlægning	10
3. Organisering af tryghedsarbejdet	12
4. Tryghedsskabende politik	16
5. Miljøvurdering af planer og programmer	18
6. Tryghedsskabende tiltag i fysiske planer	20
7. Screening af tryghedsskabende tiltag	34
8. Efteruddannelse	38
9. Mere viden	40

Udgivere: DKR og Trygfonden
Forfattere: Hans Martin Skou og Carsten Nykjær
Madsen, Niras A/S, DKR
Ansvarshavende red.: Anna Karina Nickelsen,
sekretariatschef, DKR
Fotos: Lisbeth Holten
Design: Bysted
Kopiering tilladt med kildeangivelse.

ISBN. 978-87-92966-18-6
DKR.nr. 14-400-0145
Oplag: 4.000
Juni 2014
Dkr.dk
Trygfonden.dk
Niras.dk

Forord

Igennem tre år har fem kommuner arbejdet med tryghed i byplanlægningen ud fra en række kriminalpræventive principper. Kommunernes arbejde har været den bærende del af projektet "Tryghed og mindre kriminalitet via byplanlægning," som er et samarbejde mellem TrygFonden og DKR. Tanken bag projektet er at vise, at tryghed og kriminalitetsforebyggelse kan tænkes bedre ind i kommune- og lokalplanlægningen.

Vores begrundelse for at tage fat på dette område er, at der efterhånden findes en del dokumentation for, at bymiljøet har en betydning for kriminalitetsomfanget og befolkningens oplevelse af tryghed. Denne viden vil vi gerne udbrede til kommunerne for at styrke byplanlæggere og lokalråd i det kriminalitetsforebyggende og tryghedsskabende arbejde.

Projektet har vist, at det er muligt at arbejde fokuseret med tryghed i bymiljøet. Den gode nyhed er, at man ikke skal opfinde nye værktøjer til det. Tryghedsaspektet kan indarbejdes i de eksisterende planværktøjer og dokumenter – og det kan gøres inden for den gældende lovgivnings rammer.

Det svære i arbejdet kan være at skabe politisk og ledelsesmæssig fokus på området, og at arbejde tværgående og tværfagligt, så flere afdelinger og faggrupper inddrages. Derfor er der i denne guide også lagt vægt på at beskrive disse spørgsmål.

Guiden videregiver kommunernes erfaringer med projektet og kommer med konkrete eksempler på, hvordan de har indarbejdet tryghedsaspektet i forskellige plandokumenter. Niras har evalueret projektet og er hovedforfatterne bag guidens afsnit 3-8 og indsamlingen af de anbefalinger og eksempler, der er beskrevet her. De fem kommuner, der har deltaget i projektet, er Aarhus, Esbjerg, Ballerup, Kalundborg og Guldborgsund.

Tilbagemeldingen fra de fem eksempelkommuner er, at man forholdsvis enkelt kan arbejde systematisk og fokuseret med trygheden i bymiljøet, uden at skulle gribe arbejdet an på en helt ny måde. Og selv små ændringer kan gøre en forskel.

Det giver os håb om, at mange vil tage fat og lade sig inspirere af guidens anbefalinger.

Tryghed og bymiljø

1

Byplanlægning, der skaber tryghed

Den måde, vi planlægger vores bymiljøer på, har en væsentlig betydning for kriminaliteten og borgernes oplevelse af tryghed. Design og organisation af byens rum kan bidrage til at skabe tryghed og nedbringe kriminalitet, ligesom det kan bidrage til det modsatte. Byplanlæggere har derfor en enestående mulighed for at påvirke disse forhold.

Mange har en opfattelse af, at kriminalpræventive indsatser primært handler om sociale og psykologiske tiltag. At man skal prøve på at forhindre, at nogle bliver gerningsmænd eller ofre, ved at rette indsatsen mod den enkelte person. Det kan fx være ved at forbedre sociale og økonomiske forhold, tilbyde uddannelse og job og behandle misbrug og mentale problemer. Men kvaliteten af det bymæssige miljø – og den måde, vi planlægger, udformer, bebygger og forvalter byen på – spiller også en stor rolle. Derfor skal vi tænke anderledes, når vi tænker forebyggelse.

En mere hensigtsmæssig indretning af byens fysiske områder, så de bl.a. bliver mere befolkede, kan indvirke på de mest hyppige kriminalitetsformer som indbrud, tyveri, brugsty-

veri, hærværk, vold og al kriminalitet, der foregår i det offentlige rum. Det udgør 84 procent af samtlige straffelovsovertrædelser. Der er altså god grund til at tage udgangspunkt i kriminalpræventive byplanprincipper, da det vil kunne forhindre en stor del af den kriminalitet, der rammer mange borgere og byområder.

Tryghed som et mål i byudviklingen

Oplevelsen af tryghed i byerne er et fundamentalt element i folks livskvalitet. Kriminalitet og forestillinger om kriminalitet influerer på vores måder at bruge byen på. Det påvirker livet i de offentlige områder, erhvervsliv, daglig transport og bevægelse, brugen af parker, indkøbsvaner og vores deltagelse i sociale og kulturelle aktiviteter.

Hvis en by ikke opleves tryk og sikker, vil borgerne ændre adfærdsmønstre. Nogle mennesker går ikke ud om aftenen, bruger ikke offentlig transport uden for myldretiden, undgår parkeringshuse, bruger ikke byens parker og pladser og lukker sig inde i deres bolig. Bestemte dele af befolkningen, ældre mennesker, kvinder og børn samt økonomisk dårligt stillede, er særligt påvirkede.

Naturlig overvågning, hvor der er folk i byrummet, er den mest kriminalpræventive og tryghedsskabende faktor.

At have tryghed som et mål i byplanlægningen, vil derfor kunne bidrage positivt til byernes funktion og udvikling.

Socialt bæredygtige byer

Kriminalpræventiv byplanlægning skal ikke blot ses som et element, der nedbringer kriminaliteten og skaber større tryghed. Det tilfører værdi til byggeriet og bymiljøet på mange andre niveauer. Det er både i forhold til ansvarlighed, borgerinddragelse, mere attraktive byområder m.m.

Derved bliver kriminalpræventiv byplanlægning et bidrag til den sociale bæredygtighed, som er ambitionen i byudviklingen og mange byggerier. Tryghed og sikkerhed er delelementer i den sociale bæredygtighed, og aspekter af dette er social og bymæssig mangfoldighed, brugerinvolvering, demokratiske løsninger og tilgængelige miljøer for alle. Disse værdier indgår i socialt velfungerende samfund, som kriminalpræventiv byplanlægning kan være med til at understøtte.

Det er påvist, at byområder med en høj koncentration af kriminalitet og utryghed, har en negativ konsekvens for beboernes sundhed

og livskvalitet. Byområder med meget kriminalitet er ikke blot ramt af en negativ udvikling, hvor ressourcestærke beboere og handelsliv flytter væk. De har også en negativ sundhedsmæssig betydning for de mennesker, der lever i de kriminalitetsplagede og utrygge miljøer. Selv om vores viden om kriminalpræventiv byplanlægning bør bruges overalt i byudviklingen, er det derfor særlig relevant at bruge den i områder, der er plaget af kriminalitet, fordi det er med til at understøtte ønsket om social bæredygtighed.

Naturlig overvågning skaber tryghed

Naturlig overvågning er den mest basale bymæssige kvalitet i forhold til at skabe tryghed og forebygge kriminalitet.

Den bedste måde at definere begrebet på, er gennem et citat af den kendte amerikanske antropolog, Jane Jacobs:

“Det første man må forstå er, at offentlig ro og orden – på fortøve og gader i byerne – ikke primært opretholdes af politiet, hvor nødvendigt politiet end er. Den opretholdes først og fremmest af et kompliceret, til dels ubevidst, netværk af kontrol og

normer mellem borgerne selv og skabt af borgerne selv.” Jacobs 1961

Det er en meget enkel definition, som ser borgernes tilstedeværelse i byrummet som en afgørende faktor for, at normer opretholdes. Udgangspunktet er, at vi som borgere er med til at sætte normen for god og acceptabel opførsel ved vores blotte tilstedeværelse. Og at det i sig selv er forebyggende.

Hvad Jane Jacobs imidlertid også gjorde opmærksom på er, at den naturlige overvågning ikke er til stede alle steder og i alle situationer. Den findes kun i byer med liv, hvor gader bliver brugt i store dele af døgnet, og hvor offentlige områder forvaltes godt og skaber tillids- og tilhørsforhold. Når byen består af steder, vi kan lide at opholde os i, og i en eller anden grad identificerer os med, vil vi som borgere også beskytte stederne. Lysten til at bruge byrummet giver os et tilhørsforhold og psykologisk ejerskab til det. Den sociale dimension i arkitektur og byplanlægning har altså en betydelig vægt.

Naturlig overvågning indebærer også, at bygningerne udformes, så de orienterer sig mod de offentlige områder. Vinduer, der vender ud mod fællesarealer og parkeringspladser, er med til at give flere ”øjne på gaden”, og dermed en større risiko for at blive opdaget, hvis man vil begå kriminalitet.

Naturlig overvågning er en grundlæggende kriminalpræventiv og tryghedsskabende kvalitet, som er mulig at indtænke i byplanlægningen, og det skal vi i højere grad benytte os af.

Moderne byplanlægningsprincipper er ikke altid af det gode

Ser vi på kriminalitetens udvikling fra ca. 1960 og frem, er der i de vestlige lande sket en voldsom stigning, der er uden historisk side-stykke. At stigningen foregik samtidigt med udviklingen af moderne byplanprincipper, er ikke tilfældig. De moderne byplanprincipper løste nogle store udfordringer i datidens samfund, men skabte grundlag for andre problemer. 60'ernes store planbebyggelser er nok funktionelle i deres udformning, men fremmede og anonyme i deres udtryk. Det betyder, at det er svært at føle ejerskab og ansvar for sit boligområde, og den sociale kontrol og normhåndhævelse forsvinder derfor nemt. Det giver grobund for, at der begås kriminalitet.

Som en anden grundlægger af kriminalpræventiv tænkning i byplanlægningen, Oscar Newman, siger:

”Vi er vidne til et sammenbrud af sociale mekanismer, som engang holdt kriminaliteten i skak. Miljøet i de mindre bysamfund – bymæssige eller landlige – som engang var ramme for og skabte deres egne morale koder, er i det store og hele forsvundet. Vi er blevet fremmede for hinanden og deler de største kollektive bosteder i menneskets historie.” Newman, 1973.

De moderne byplanprincipper adskiller også vores arbejdsliv og fritidsliv med fysisk afstand mellem vores bopæl, arbejdsplads, handels- og kulturliv. Erhvervsområderne står tomme i aften- og nattetimerne, og boligområderne står tomme i dagtimerne. Det skaber gode muligheder for indbrud og hærværk, fordi opdagelsesrisikoen er lille og udbyttet potentielt kan være stort.

I nutidens byggeri er der en tendens til at afgrænse sig mod det offentlige rum med høje hække.

Da konsekvensen af byens funktionsopdeling er stor afstand mellem de forskellige hverdagsfunktioner, er det nødvendigt med meget transport. Det gælder særligt biltrafik, og byplanlægningen er derfor i høj grad rettet mod denne trafikform. De mange biler – men også cykler og andre transportmidler – har forøget muligheden for at begå tyverier, hærværk, mv. mod disse ejendele. Udbygningen af de offentlige transportsystemer, der ofte fører over øde stationer og stoppesteder, har også skabt flere muligheder for hærværk, overfald, mv.

Problemerne med kriminalitet og utryghed som følge af forhold ved det bebyggede miljø skyldes ikke kun fortiden. Nutidens bymiljøer indeholder samme udfordring. F.eks. er det stadig en udfordring, at den modernistiske byplanlægning har en tendens til at vende arkitekturen indad mod det indre (private) rum og væk fra gaden og andre mennesker. Lige nu ser vi i nybyggerkvarterer, at parcelhuse omkranses af høje hække mod det offentlige rum, ligesom husene ofte "vender ryggen" mod gaden. Måske er der et par anonyme carporte udadtil. Den enkelte families behov

for privathed bør respekteres – men det har den konsekvens, at man reducerer opmærksomheden mod det offentlige rum, og det forøger risikoen for kriminalitet og utryghed. Hensynet til at skabe tryghed og nedbringe kriminalitet skal afvejes med hensynet til privathed, og det bør kunne kombineres på en fornuftig måde.

Gode muligheder for at begå kriminalitet

Den såkaldte rutineaktivitetsteori (Cohen og Felson 1979) forklarer kriminalitet som et fænomen, der er tæt knyttet til samfundets legale aktiviteter og de muligheder, der opstår ud fra vores måde at leve og indrette os på. Den massive stigning i kriminaliteten i den vestlige verden fra 1960 og fremefter, kan ifølge denne teori forklares med et stærkt forøget omfang af muligheder eller "opportunities". Det er så at sige blevet nemmere at begå kriminalitet. Man kan sige, at den senmoderne udvikling af borgernes legale livsmuligheder, har medført en tilsvarende udvikling af illegale muligheder.

Kriminalitetsniveauet i samfundet er derfor i høj grad bestemt af omfanget af kriminelle

“opportunities” – dvs. fristelser eller muligheder for at begå kriminalitet, uden at blive opdaget. I den kriminalpræventive byplanlægning forsøger man at begrænse de fristende muligheder.

Forudsætninger for kriminalitet

Rutineaktivitetsteorien beskriver også tre perspektiver, som er direkte forudsætninger for, at der kan begås kriminalitet. Kriminalitet opstår ved kombinationen af en motiveret gerningsmand, et tilgængeligt offer eller genstand og en egnet situation eller sted. Alle tre elementer skal være til stede, for at kriminaliteten opstår. Hvis ét af de tre elementer mangler, sker der ikke noget kriminelt – og forebyggelsen kan derfor tage udgangspunkt i alle tre elementer, enkeltvis eller samlet.

Ofte betegner vi forebyggelsen mod at blive gerningsmand som social forebyggelse, mens forebyggelsen omkring offer/genstand og situation/sted betegnes som situationel forebyggelse.

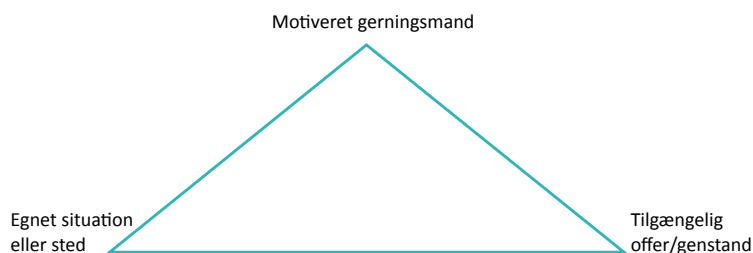
Mange afstår fra at begå kriminalitet, når det er for besværligt eller risikofyldt. Det betyder omvendt, at nem adgang til kriminalitet spiller en vital rolle i at skabe kriminel adfærd, og at

kriminaliteten ofte begås, fordi det “ligger lige for”. Vi har alle potentiale til at blive fristet og gør det formentlig jævnligt, for eksempel i trafikken. Det giver derfor mening at mindske de praktiske muligheder for at kunne begå kriminalitet.

Selvom forudsætninger for byernes planlægning i dag ikke er helt de samme, som for 60 år siden, så er de grundlæggende mekanismer, der indvirker på kriminalitet og utryghed de samme, og kan derfor bruges i en nutidig byudvikling.

Kriminaliteten flytter ikke

Det er en udbredt opfattelse, at kriminalpræventive indsatser i et område blot forskyder kriminaliteten i sted, tid eller kriminalitetsform (displacement). Det er imidlertid forkert. Et grundigt studie af 102 indsatser (Guerette & Bowers 2009) viser ingen nettoforskydning. Kun i nogle tilfælde sker der en overflytning af kriminalitet, men der sker også overførsel af forebyggelsesnytte, hvor indsatsen i et område også nedbringer kriminaliteten i omkringliggende områder. Studiet viser altså samlet set ikke nogen netto overflytning, hvor kriminaliteten flytter til andre områder ved fysiske og områdebaserede kriminalpræventive indsatser.

Byplanlægningens betydning i forhold til kriminalitet skal først og fremmest ses i relation til perspektivet omkring situationen/stedet. Byplanlægning kan skabe bedre rammer for, hvor nemt eller svært det er at begå kriminalitet gennem den måde, byer er planlagt, udformet, bebygget og forvaltet på.

"Se og bliv set", det er et centralt princip.
Det betyder, at man skal undgå blinde
vinkler og mangel på indsyn

Kriminalpræventive principper

Hvis man vil arbejde med kriminalpræventiv byplanlægning, kan man tage udgangspunkt i otte hovedprincipper, som forskningen har vist er med til at nedbringe kriminalitet og skabe mere tryghed:

1. Øjne på gaden

Man kan arbejde med, at by- og boligområder har god mulighed for naturlig overvågning, særligt langs med færdselsårer og fællesarealer, hvor folk færdes og opholder sig. Områderne bliver mere trygge, hvis der er blandede funktioner, attraktive offentlige områder og gode faciliteter til aktiviteter i store dele af døgnet. Derudover skal man tænke i velfungerende transport- og bevægelsesnet, herunder integrerede trafikmiljøer.

2. Overblik og synlighed

”Se og bliv set,” det er centralt i dette princip. Det betyder, at der skal være god synlighed og mulighed for at have et overblik over området. Det kan fx være bygningsdesign med vinduer og udsyn ud mod parkerings- og fællesområder. Undgå blinde, inaktive og visuelt tillukkede facader. Aktive stueetager medvirker til, at der er synlighed i forhold til gaden.

3. Sikker transport og bevægelse

Stier og færdselslinier med godt udsyn og åbenhed til siderne giver gode muligheder for at orientere sig og skifte retning, hvis man føler sig utryg. Der skal være klart definerede ruter for forskellige trafikformer, og god belysning langs veje og stier. Hellere få, centrale stier, end mange spredte.

4. Tryghedsskabende belysning

En jævn belysning, som ikke blænder, og uden generende lys fra andre kilder i området, er det bedste. Lys for fodgængere og cyklister eller på steder, man opholder sig, bør have god farvegengivelse og være rar og behagelig.

5. Psykologisk ejerskab og ansvarlighed

Man skal tilstræbe en klar markering af forskellige områdetyper i forhold til, om de er offentlige, halvoffentlige, halvprivate eller private. Det har betydning for beboernes ansvarsfølelse, og det giver personer udefra en fornemmelse af, hvornår de træder ind på mere privat område. Grænserne mellem disse områder kan gøres tydelige ved reelle eller symbolske barrierer, som understøtter områdernes forventede brug. Barrierene kan fx være forskellige former for gangbelægning, farveskift i belægning, lave hække, blomsterbede o.lign. Det har også stor betydning for ejerskabsfølelsen, hvis borgerne er med til at definere områdets brug og identitet, hvor de har mulighed for det. Visuelt markante kendetegn (fx farver, kunst og forskel i byggestil) kan bidrage til, at beboerne føler et større tilhørsforhold. Det skal være tydeligt, både for beboerne og folk udefra, hvem der har ansvaret for de forskellige lokaliteter.

6. Opholds- og udfoldelsesmuligheder

Der skal være gode muligheder for at bruge området for alle aldersklasser. Det er vigtigt for fællesskabet og muligheden for at møde andre beboere, at de ydre arealer er designet, så alle aldersgrupper er interesserede i at færdes og opholde sig der. Teenagere bør have aktivitetsmuligheder i nærheden af deres boligområde.

Her er der tænkt i funktionalitet men ikke tryghed.

7. Renholdelse og vedligeholdelse

God renholdelse og almen, god vedligeholdelse af områders belægning, beplantning, byinventar mv. sender et signal om, at nogen passer på området. God vedligeholdelse mindsker beboernes utryghed, da det signalerer et højt niveau af social kontrol. Uorden og hærværk skal udbedres hurtigst muligt, da der er en tendens til, at det skaber mere hærværk. Graffiti skaber utryghed, fordi området opleves som lovløst og uden opsyn.

8. Fysisk beskyttelse og brug af sikkerhedsudstyr

Det er nødvendigt med fysiske sikkerheds tiltag nogle steder. Sikkerhedsudstyr som fx aflåste hegn og videoovervågning kan skabe utryghed og bør opsættes med omtanke. Sikkerhedsudstyr bør derfor designes omhyggeligt, være af høj kvalitet og passe ind i området.

Brug principperne og skab bedre by- og boligområder

Det er en fejl at tro, at kriminalpræventiv byplanlægning skaber lukkede, uæstetiske, og kedelige bymiljøer. Tværtimod vil man få gevinster på mange niveauer, hvis man tager udgangspunkt i de kriminalpræventive principper. Det ligger indlejret i principperne, at de skaber befolkede, godt forbundne og integrerede byområder, som folk har glæde af at leve i.

Den viden, der er opbygget igennem mange årtiers forskning om kriminalitet og forebyggelse i det byggede miljø, skal bringes i spil i byplanlægningen. Det vil være til gavn for både den enkelte borger, kommunerne og samfundet som helhed.

Anbefalinger til kriminalpræventiv byplanlægning

Til trods for, at principperne i det kriminalpræventive arbejde har været kendt i mange år, har de kun i begrænset omfang sat deres aftryk på byplanlægningen. For flere kommuner vil der være tale om 'nyt land', der først skal op-dages og dernæst indarbejdes i planarbejdet.

Fem eksempelkommuner har igennem et par år anvendt og afprøvet forskellige kriminalpræventive tiltag i den fysiske planlægning, og formålet har været at skabe basis for større tryghed i de fremtidige byrum.

De fem eksempelkommuner er Aarhus, Esbjerg, Kalundborg, Ballerup og Guldborgsund.

Resultatet kan nu ses i mange af de fem kommuners fysiske planer, hvor der indgår målsætninger, redegørelser og bestemmelser mv., som har til formål at øge trygheden i de planlagte områder.

Overordnet har arbejdet i kommunerne vist at:

- Der er gode muligheder for at arbejde kriminalpræventivt inden for gældende lovgivning
- Det nytter noget at arbejde systematisk med tryghed i planlægningen
- Der kan opnås meget med enkle og små midler.

De følgende afsnit gengiver de gode erfaringer og eksempler fra de fem kommuners arbejde. I afsnittene har vi trukket nogle anbefalinger frem, som andre kommuner med fordel vil kunne anvende i forbindelse med deres fysiske planlægning.

Det nytter noget at arbejde systematisk
med tryghed i byplanlægningen

3

Organisering af tryghedsarbejdet

Der er forskel på, hvordan tryghedsarbejdet er organiseret i de forskellige kommuner. Det er lige fra den uformelle model, hvor holdene sættes, når der er brug for det, til den formaliserede, hvor ansvaret er delegeret til en eller flere personer. De kan fx deltage i de forskellige interne samarbejder med andre kommunale enheder og eksterne samarbejder med bl.a. SSP samt kreds- og lokalråd. Organiseringen hænger ikke umiddelbart sammen med, om tryghedsarbejdet vægtes højt i kommunen. Det afhænger nærmere af, hvordan man i øvrigt har organiseret arbejdet i kommunen.

Det har afgørende betydning for tryghedsarbejdet, at der er opbakning i chefgruppen. Hvis der ikke er fokus på området, vil det gøre det vanskeligt at samarbejde om trygheden på tværs af afdelingerne.

Afdelinger, faggrupper og forvaltninger, som fx kan involveres:

- Center for By, Kultur og Erhverv
- Borgmesterforvaltningen
- Drifts- og anlægsafdelinger
- Vej & Park
- Kommuneplangruppen

- Teknik & Miljø
- Plan & Byg
- Facaderåd
- Planafdelinger
- Byggesagsbehandlere

Planafdelingen er central i tryghedsarbejdet

Om det skal være en uformel organisation, hvor holdene sættes, når der er brug for det eller en formel, hvor ansvaret delegeres (varigt) til én eller flere personer, hænger sammen med kommunens organisation. Det er dog vigtigt, at byplanafdelingen eller en tilsvarende afdeling indgår som et organisatorisk led i tryghedsarbejdet, og at der udpeges en tovholder.

I Ballerup Kommune arbejder man til dels uden en formaliseret organisering. Den uformelle model fungerer udmærket i Ballerup Kommune, hvor man lægger vægt på, at mange involveres i tryghedsarbejdet. I forbindelse med en tryghedsvandring og udarbejdelsen af en tryghedsrapport har man fx involveret drifts- og anlægsenhederne for at imødekomme anbefalingerne i tryghedsrapporten.

Belysning med god farvegengivelse skaber tryghed.

Samarbejdet mellem planafdelingen og SSP foregår i en fast boligsocial arbejdsgruppe, som høres i forbindelse med udarbejdelsen af de forskellige planer.

Der lægges også vægt på et godt samarbejde med lokalrådet i Ballerup Kommune, og derfor er Center for By, Kultur og Erhverv blevet en del af lokalrådet, hvor også borgmesterforvaltningen og SSP deltager.

Tryghedsarbejdet skal være tværfagligt

Tryghedsarbejdet er en tværfaglig disciplin, som tager udgangspunkt i en helhedsorienteret tilgang til emnet. Det betyder, at der indgår flere forvaltningsgrene i arbejdet, og det er derfor hensigtsmæssigt med en overordnet koordinering af fx sociale indsatser med indsatser i det fysiske miljø.

I denne guide handler det først og fremmest om planlægning af tryghedsindsatsen i det fysiske bymiljø, men da indsatsen foregår på flere forskellige planniveauer, er det fortsat vigtigt at opretholde en tværfaglig dialog om trygheden i det fysiske miljø. Det er afgørende at arbejde på tværs af de relevante afdelinger, og

det kan fx ske ved at etablere en tværfaglig 'erfagruppe' om emnet i kommunen.

Vær opmærksom på, at det ikke kun er planlæggerne, der skal være tværfaglige i forbindelse med tryghedsindsatsen. Også de udførende og bygherrerne skal være inde i tankegangen.

I Esbjerg Kommune er der udpeget en arbejdsgruppe med repræsentanter fra de forskellige planafdelinger, som varetager koordineringen af tryghedsaspektet i planlægningen.

'Vej og park' varetager opfølgningen af tryghedsinitiativerne. Kommuneplangruppen tager over, hvor det er relevant.

Tryghedsarbejdet har relevans for alle planmedarbejdere

Det er ikke nok, at nogle få planlæggere er specialister i tryghedsarbejdet og de kriminalpræventive principper. Skal der sikres kontinuitet, er det vigtigt at brede principperne ud til alle planmedarbejdere. Sker det ikke, vil man tabe viden, når specialisterne stopper.

I Plan & Byg i Guldborgsund Kommune er tryghedsarbejdet hele medarbejdergruppens ansvar. Alle har et ansvar for, at det tryghedsskabende indarbejdes i planerne. Der udpeges dog en tovholder i de enkelte projekter.

Som et aktivt og bidragende led i tryghedsarbejdet har Guldborgsund Kommune etableret 'facaderåd', som findes i hver købstad og hvert sommerhusområde. Facaderådet er politisk godkendt og grundlaget for rådets arbejde er et politisk vedtaget kommissorium, hvor det fremgår, hvilke rammer rådet arbejder indenfor i forhold til forskønnelse, bevaring og levevilkår (livet mellem husene).

Involvér Byggesagsadministrationen

I det følgende kan man se en række eksempler på, hvordan man kan indarbejde bestemmelser og formuleringer om tryghed i forskellige plandokumenter. Når bestemmelserne er indarbejdet, vil det have stor betydning, at der også skabes forståelse for bestemmelserne eller kendskab til de kriminalpræventive principper i Byggesagsadministrationen. Derfor anbefaler vi, at man sikrer et samarbejde på tværs mellem planlægger og byggesagsbehandler evt. kombineret med efteruddannelse.

Desuden er der på bygningsniveau mange forhold (herunder tryghedsmæssige forhold), der hører under bygningsreglementet og dermed byggesagsbehandlingen.

Det er ikke nok, at få planlæggere er specialister i tryghedsarbejdet. Skal der sikres kontinuitet, er det vigtigt at brede principperne ud til alle planmedarbejdere

4

Tryghedsskabende politik

Forudsætningerne for at skabe større tryghed og mindre kriminalitet via den fysiske planlægning starter på det politiske niveau. Planlovgivningen i Danmark kendetegnes ved en udpræget rammestyring. Der fastlægges visioner, strategier og mål på de øverste niveauer i det politiske system, og det får i sidste ende konsekvenser for de konkrete planer og deres realisering. Derfor er det af stor betydning, at de lands- og lokalpolitikere, som fastlægger linjerne for kommunernes fremtid, gøres bevidste om de kriminalpræventive og tryghedsskabende muligheder.

Der skal være politisk vilje til at afsætte ressourcer til tryghedsarbejdet

Mange flotte målsætninger og intentioner om at sikre tryghed i en kommune får det imidlertid svært, hvis ikke der er politisk vilje og opbakning til at afsætte de fornødne ressourcer til tryghedsarbejdet. Derfor anbefaler vi, at man arbejder bevidst med tryghedsaspektet allerede i de indledende planer. På den måde får politikerne noget konkret at forholde sig til og afsætte ressourcer til.

Inddrag tryghedsaspektet i de overordnede politikker

Vi anbefaler, at man kobler tryghedsaspektet sammen med kommunens overordnede politikker. Ved at markere tryghedsaspektet i fx arkitekturpolitikken, skaber man grundlag for, at det ikke alene drejer sig om smukke bygninger, men også om en udformning og indretning, som tilgodeser større tryghed i kommunen. Samtidig sikrer man, at trygheden indgår planlægningsmæssigt på linje med andre væsentlige aspekter som handicapforhold, bæredygtighed og lignende i den fysiske planlægning.

Kunst og særlige kendetegn giver områder identitet.

I Ballerup Kommune har man valgt at sætte fokus på tryghedsaspektet på kommunens øverste planlægningsniveauer, herunder også i kommunens overordnede arkitekturpolitik. Tryghedsaspektet er nævnt adskillige gange i arkitekturpolitikens afsnit om byens rum og boligområder. Ved større byudviklingsområder udmøntes arkitekturpolitikken konkret gennem bygherrevejledninger.

"... Det (arkitekturpolitikken) er ikke kun et spørgsmål om smukke bygninger, men handler i lige så høj grad om bebyggelsernes omgivelser og indpasning i bybilledet eller i landskabet; om kvalitet i materialevalg og udførelse, som led i en bæredygtig udvikling; og om forebyggelse af kriminalitet, om sikkerhed og tryghed, om mulighed for sociale kontakter og om medindflydelse og medansvar."

"Hver gang der bygges, renoveres, anlægges eller planlægges, skal der naturligvis tænkes på kvaliteten bredt set: både m.h.t. arkitektur og æstetik, funktion, tilpasning til omgivelserne, bæredygtighed og tryghed.

... Byudstyret skal grundlæggende opfylde følgende funktionsmæssige krav: Det skal være funktionelt, det skal være hærværssikkert, det skal være handicapvenligt og det skal være nemt at vedligeholde. ..."

Ved udbygning af boligområder i Ballerup Kommune er der følgende mål: *"Der skal ved al slags byggeaktivitet være fokus på at understøtte naboskab og tryghed i boligområdet."*

5

Miljøvurdering af planer og programmer

Kommunerne skal foretage miljøvurderinger af planer og programmer, hvis gennemførelse kan få væsentlig indvirkning på miljøet. Formålet er at vurdere miljøkonsekvenser og belyse mulige alternativer, mens planerne stadig er under forberedelse og politisk behandling, dvs. før de er endeligt vedtaget.

Tryghedsindsatsen skal indgå som parameter for miljøvurdering

I de fleste miljøvurderinger og -screeninger fylder tryghedsaspektet ikke meget, hvis det overhovedet indgår. Vi mener, at trygheden bør have en betydning på linje med de øvrige miljøvurderede forhold, og derfor anbefaler vi, at man indarbejder spørgsmål om tryghedsforanstaltninger og kriminalpræventive tiltag som en del af screenings- og miljøvurderingsparametrene.

På den måde sikrer man, at trygheden vurderes på linje med øvrige og væsentlige miljøparametre tidligt i planprocessen. Det vil skabe mulighed for - eller tvinge - bygherre til at sikre trygheden i projektet.

Kalundborg Kommune har som noget nyt lagt tryghedsaspektet ind i deres screeningsskema i forhold til det trafikale miljø samt befolkning og tryghed. Herved bliver trygheden vurderet på linje med de øvrige parametre tidligt i planlægningsprocessen, hvilket forbedre mulighederne for at kvalificere tryghedsaspektet væsentligt.

Løbe nr.	Ansvarlig	Miljøparameter	Ikke relevant	Neutral/ positiv indvirkning	Mulig indvirkning Fokuspunkt i planlægningen	Væsentlig indvirkning	Vurdering / bemærkninger
5		Trafik og transport					
a	V	Trafiksikkerhed/tryghed Færdselsarealer: fx sikres der velafgrænsede vej- og stiforløb med udsyn og overblik? Sikres overskuelige parkeringsforhold? Belysning: fx sikres der tilstrækkelig belysning, særligt på stier, tilpasset områdets karakter? Vil området opleves som et trygt og sikkert sted at færdes?					
b	V	Trafikafvikling/-kapacitet Fx tilgængeligheden til området med bil, offentlig transport og for cyklende og gående. Øget trafikmængde?					
7		Befolkning og tryghed					
a	PL	Mennesker Fx Sundhed, belastningsfaktorer som støj, luftforurening og stresspåvirkning.					
b	PL	Boligmiljø Fx Skabes der oplevelsesrige og trygge boligmiljøer med overskuelige byrum og mødesteder/ legepladser af god kvalitet? Er der grundlag for et godt nærmiljø med klare tilhørsforhold? Påvirkes eksisterende boligmiljøer af planen? Planens konsekvenser for nærområdets beboere.					
c	PL	Friluftsliv/rekreative interesser Fx skaber planen mulighed for udendørsophold - herunder leg og sport m.v. Mulighed/adgang til rekreative oplevelser.					

Tryghedsskabende tiltag i fysiske planer

Kommuneplanen er omdrejningspunktet

Kommuneplanen er det centrale omdrejningspunkt for tryghedsarbejdet i den fysiske planlægning. Derfor er det væsentligt at bruge den som løftestang for at tænke tryghed ind som et selvstændigt område. I kommuneplanen beskrives strategierne for kommunens udvikling, og det er her, de følges op med retningslinjer for arealanvendelsen for bl.a. byudvikling, byfunktioner, detailhandel og trafikantlæg (se kommuneplankataloget). Kommuneplanen fastlægger også rammerne for indholdet i lokalplanerne, som udgør den konkrete realisering af strategierne. Med andre ord vil en målsætning i kommunalbestyrelsen om at skabe større tryghed i kommunen kunne påvirke udformningen af det enkelte byområde, byggeri eller ubebyggede område.

Vi har samlet en række eksempler på tryghedsskabende tiltag fra de forskellige plan niveauer, der knytter sig til kommuneplanen.

Tryghedsbudskabet bør indgå i planstrategien

I planstrategien offentliggør kommunalbestyrelsen sine beslutninger om, hvad der fx skal sættes på i de kommende år. Rummer plan-

strategien et ønske om at skabe større tryghed i kommunen, vil det forplante sig til en række kommunale områder og aktiviteter herunder indholdet i den fremtidige byplanlægning. Derfor anbefaler vi, at tryghedsaspektet inddrages i dialogen om kommunalbestyrelsens planstrategi.

I Ballerup Kommune indgår tryghedsaspektet som en del af "Plan- og bæredygtighedsstrategien" og er flere steder beskrevet i sammenhæng med fx klimatilpasning, energibesparelse og bæredygtighed. Det fremgår at:

"Både i den overordnede planlægning af boligområderne og i den konkrete udformning af de enkelte bebyggelser lægger vi vægt på at sikre tryghed og forebygge kriminalitet. Dette sikres dels ved indarbejdelse af målsætninger og generelle rammebestemmelser i kommuneplanen, dels ved at der i den fremtidige lokalplanlægning formuleres konkrete bestemmelser, der kan understøtte ønsket om tryghed og sikkerhed i vore byer og bebyggelser."

Her er der skabt en god sammenhæng mellem stationen og det omkringliggende område.

I Kalundborg Kommune indgår tryghedsaspektet også i kommunalbestyrelsens planstrategi. Her fremgår det:

”Bæredygtig byudvikling handler dels om den overordnede planlægning af byerne og mere specifikt om hvordan man befinder sig i sin bolig. Målene og de overordnede indsatser for, hvordan vi vil udvikle vores byer bæredygtigt og arbejde med byomdannelse, findes under kapitlerne ”Bo og leve” samt ”By og landskab. I forhold til boliger vil vi arbejde med kvaliteten af boligen og med kvalitet, tryghed og tilgængelighed i omgivelserne.”

Indarbejd tryghedsaspekter i planbestemmelserne

Der er mange muligheder for at indarbejde tryghedsbestemmelser baseret på kriminalpræventive principper i de forskellige plan typer som fx kommuneplaner, lokalplaner, områdeplaner og helhedsplaner mv. I kommuneplanen vil bestemmelserne primært knytte sig til retningslinjer og generelle rammebe-

stemmelser, mens bestemmelserne i lokalplanen vil fremgå direkte eller indirekte i lokalplanbestemmelserne.

Det er værd at bemærke, at kommunalbestyrelsen ifølge planloven har ansvaret for kommuneplanens gennemførelse, hvorfor bestemmelser på kommuneplanniveau vil forplante sig til effektivering på lokalplanniveau.

1. Mål og hensigtserklæringer i kommuneplanens hovedstruktur

I kommuneplanens hovedstruktur for Ballerup Kommune findes en beskrivelse af den kriminalpræventive planlægning. Beskrivelsen indgår i afsnittet ”Bæredygtigt Ballerup”, hvor det kobles sammen med kommunens demokratiske tradition og borgerinddragelse.

”Kriminalpræventiv planlægning

Hvis et område føles utrygt, kan det betyde, at man holder sig væk derfra - eller helt bliver inden døre. Tryghed kan altså være med til at øge vores bevægelsesfrihed i byen.

Tryghed og forebyggelse af kriminalitet kan understøttes i de måder, vi indretter vores by på. Både ved udformning af gader, pladser, parker og boligbebyggelser er det vigtigt at tænke i tryghedsbaner. Det gøres bl.a. ved at sikre god belysning, gode oversigtsforhold, 'overvågning' i form af bebyggelser med vinduer ud mod gader og pladser.

Attraktive byrum, hvor folk gerne opholder sig, er trygge, fordi netop tilstedeværelsen af andre mennesker er med til at give tryghed. Tomme, øde steder, derimod, kan virke meget utrygge, ligesom uovervågede arealer, tætte busketter og mørke 'kroge' bidrager til at skabe utryghed.

Ved etablering og drift/pleje af beplantninger, belægninger og belysning skal det derfor altid sikres, at der opnås trygge og sikre forhold."

I Esbjerg Kommune indgår tryghedsaspektet bl.a. i kommuneplanens stop for nye arealudlæg til boligformål.

"I forbindelse med denne kommuneplan har det været vigtigt ikke at udlægge yderligere areal til boliger. Der er generelt en stor restrummelighed af boligområder i den kommende kommuneplanperiode. I esbjergområdet spår prognoserne dog en mangel på byggegrunde. Dette tænkes løst ved en større fortætningsindsats, der skal gøre Esbjergs eksisterende byområder

mere bymæssige ved at koncentrere bylivet og skabe mere liv, større tryghed og større mangfoldighed i boligudbuddet.

Der er mange fordele ved at bo tættere og mere blandet end tilfældet er i dag. Med flere boliger i mindre områder koncentrerer bylivet, og der kommer flere øjne på gaden. Gade og byrum opleves på den måde mere levende og trygge. Med større mangfoldighed i boligudbuddet, i de enkelte kvarterer, fremmes interaktionen mellem forskellige befolkningsgrupper og dermed forståelsen for hinanden. Samtidig har den enkelte person, på trods af skiftende livssituation, muligheden for at blive boende i samme lokalområde."

I Kalundborg Kommune indeholde kommuneplanen både mål og generelle rammebestemmelser, der har til hensigt at øge trygheden og mindske kriminaliteten i Kalundborg Kommune.

Målene i hovedstrukturen skal så vidt muligt realiseres i den efterfølgende detaljerede planlægning, hvilket bl.a. kommer til udtryk i rammebestemmelserne for lokalplanlægningen og siden i de konkrete planer.

"Boligudbygning

Mål

Det er kommunalbestyrelsens mål at:

- *arbejde for, at der i boligudbygningen skabes trygge og overskuelige miljøer."*
-

Tryghed og forebyggelse af kriminalitet
kan understøttes i de måder, vi indretter
vores byer på

2. Retningslinjer om tryghed i kommuneplanen

Kommuneplanen skal indeholde retningslinjer for beliggenheden af områder til fx boligformål, erhvervsformål, offentlige institutioner, byomdannelse, vejanlæg og fritidsformål som parker og grønne områder mv. I retningslinjerne gør kommunalbestyrelsen rede for de krav og principper, der stilles til placeringen af de forskellige områder. Dette uddybes som oftest i en redegørelse. Retningslinjerne giver herved mulighed for at markere nogle krav, der kan medvirke til at øge trygheden i et specifikt område.

I Esbjerg Kommune arbejder man aktivt med at skabe tryghed i de grønne områder. Det sker bl.a. ved at fastlægge retningslinjer i kommuneplanen, som indeholder bestemmelser om det trygge miljø.

"Retningslinje: GR.8 Tryghed

Det skal tilstræbes, at det altid vil opleves trygt og at det er sikkert at færdes i kommunens grønne rekreative områder. Både i planlægning, anlæg og drift skal tryghedsfremmende hensyn indarbejdes."

Redegørelse

"For at et område opleves trygt og er sikkert at færdes i, er der tre kategorier af tryghed, der bør være opfyldt, og som der altid bør tages højde for i planlægningen og projekteringen af offentligt tilgængelige grønne byområder:

1) Den fysiske tryghed

Et grønt byområde skal overholde gældende regler og retningslinjer for den fysiske fremtræden. Eksempelvis skal legepladsen være sikker, trappen skal have et gelænder, inventaret skal være i en ordentlig stand, og befæstningen skal være uden huller. Derudover skal der ikke være konkrete muligheder for, at overfaldsmænd kan gemme sig. Stier og lignende skal være dimensioneret efter den konkrete brug, således at cyklister, motionsløbere og den stille vandrere eksempelvis ikke kæmper om den samme smalle sti.

2) Den visuelt oplevede tryghed

For at et rekreativt område er og opleves visuelt trygt skal området være indbydende, velplejet, overskueligt og let at aflæse både i dag- og aften timerne.

Den visuelle tryghed vil oftest kunne ændres, forbedres og styrkes gennem en ændring af stedets drifts- og plejemålsætninger, ligesom den visuelle utryghed kan forøges gennem en manglende opfølgning eller en dårlig drifts- og vedligeholdelsesstandard.

3) Den psykisk oplevede tryghed

At et grønt byområde opleves psykisk trygt kan være meget individuelt, men stedet skal som udgangspunkt være let aflæseligt i både form og funktion, man skal ikke være bange for at færdes der, og de påtænkte brugere skal kunne færdes i området uden at skabe utryghed hinanden imellem.

Den psykiske tryghedsoplevelse er tit bundet op på det visuelle indtryk. Den psykiske tryghed kan være oplevelsen af, at der er for få mennesker i området – eller for mange i forhold til det forventelige ud fra lokalitetens beliggenhed og karakter. For den psykiske tryghed er det vigtigt, at man eksempelvis har oplevelsen af, at der er hjælp at hente, hvis man falder eller bliver overfaldet.”

3. Kommuneplanens rammebestemmelser

Rammerne fastlægger, hvad der kan bestemmes i lokalplanerne for de enkelte dele af kommunen. Emnerne omfatter en række fysiske og anvendelsesmæssige forhold, der har betydning for såvel lokaliseringen som udbygningen af de enkelte områder. Ofte deles rammerne mellem generelle og specifikke rammebestemmelser. I forhold til tryghedsaspektet vil det ofte være i de generelle rammebestemmelser, at man gør rede for de tiltag, som skal indgå i lokalplanerne for at tilgodese trygheden og begrænse kriminaliteten.

De generelle rammebestemmelser i kommuneplanen for Ballerup Kommune beskriver, at trygheden og kriminalitetsforebyggelse skal indgå i overvejelserne omkring lokalplanerne.

”Tryghed og kriminalitetsforebyggelse

Ved placering og udformning af bebyggelse samt disponering og indretning af veje, stier, pladser og andre adgangs- og opholdsarealer, herunder beplantning og belysning af disse, skal der i lokalplanlægningen gøres overvejelser om, hvordan der sikres trygge omgivelser.”

I de generelle rammebestemmelser har Kallundborg Kommune under ”Tværgående emner” beskrevet, hvad der forstås ved tryghedsaspektet og hvordan det skal fremmes i byområder, bykvarterer og i de nære omgivelser ved bl.a. at styrke nærhed og ansvar.

”Tryghed og overskuelighed

Ved planlægning af områder til boliger, erhverv, rekreative- og offentlige formål mv. skal tryghedsfremmende foranstaltninger så vidt muligt søges indarbejdet.

Trygge og overskuelige miljøer har betydning for den enkelte borger, giver kvalitet i byens rum og medvirker til at forebygge kriminalitet - dels ved at gøre det svært at begå kriminalitet, dels ved at påvirke adfærd hos den enkelte eller grupper af personer.

Tryghed er i bund og grund en individuel følelse og for at skabe trygge og overskuelige miljøer bør der derfor være fokus på både den fysiske tryghed, den visuelle oplevelse af tryghed og den psykiske oplevelse af tryghed.

Mange forhold medvirker til at skabe tryghed i de enkelte miljøer. Disse kan samles under følgende overskrifter:

Øjne i byens rum

En væsentlig faktor er, at der er så mange "beskyttende øjne" som muligt, hvor folk færdes. Det vil fx sige hjemmевærende beboere (overskuelighed og synlighed), trafik på stier samt befolkede arealer det meste af døgnet

Øjne i byens rum kan i planlægningen tilskyndes ved at:

- *sikre oversigt fra boliger over udearealer, legepladser og p-pladser, også fra gavl-sider*
- *sikre synlighed ved opgange*
- *minimere muligheden for skjulesteder/ undgå skumle steder*
- *skabe indbydende mødesteder, gerne med gode udfoldelsesmuligheder for alle aldersgrupper*
- *hvor muligt at skabe mere liv ved samlokalisering af forskellige funktioner*
- *skabe grobund for godt naboskab*

Nærmiljø og medansvar

Et rart nærmiljø i et boligkvarter medvirker til at øge beboernes glæde ved deres område, skaber tilknytning og giver medansvar for bebyggelsen.

Nærmiljø og medansvar kan i planlægningen tilskyndes ved at:

- *skabe forskelligartet boligbebyggelse, der bl.a. kan give afsæt til blandet beboersammensætning*
- *tænke i mindre enheder, der gør det nemmere for beboerne at få større tilknytning til kvarteret*

- *angive klare tilhørsforhold*
- *indtænke belysning og beplantning*
- *have fokus på for- og friarealer, parkeringsfaciliteter mv."*

4. Omdannelsesplaner, masterplaner og lignende områdeplaner

Masterplaner, omdannelsesplaner, helhedsplaner osv. er typisk planer, der disponerer større områder med udgangspunkt i bl.a. kommuneplanens rammer og bestemmelser. Planerne behandles politisk og er derfor bindende for kommunalbestyrelsen. På grund af plantypens visions- og idémæssige karakter er den velegnet for en kriminalpræventiv vurdering og screening fx som led i en udviklingsfase. Dette giver et godt grundlag for det videre arbejde med henblik på, at planen formelt realiseres i fx en lokalplan.

I 2007 vedtog Aarhus Byråd en Helhedsplan for Gellerupparken og Toveseshøj med henblik på at omdanne området fra et socialt udsat område til en attraktiv bydel. I forlængelse af Helhedsplanen har man udarbejdet en dispositionsplan, der omsætter Helhedsplanens idéer til en overordnet plan for den fysiske omdannelse af området. I dispositionsplanen arbejdes der med forskellige former for tryghed bl.a. nye netværk, som kan fungere kriminalpræventivt i fremtiden.

Netværk

"Det nye "netværk" er en nytænkning af områdets infrastruktur. Netværket består af Bygaden, den indre ringgade – Loopet samt nye tværgående veje og stier. Tilsam-

men danner gaderne et netværk, som åbner området mod Aarhus og inddeler området i mindre, unikke kvarterer. Det giver oplevelsen af at være i en by med stor tilgængelighed, trygge rum og ikke mindst med et klart byrums-hieraki med Verdenspladsen og Bygaden som centrale omdrejningspunkter.”

Desuden bemærkes dispositionsplanens ”Tommelfingerregler”, som for flere reglers vedkommende er tryghedsskabende og kriminalpræventive. Her kan nævnes:

- ”1. Før trafikken gennem i stedet for uden om kvarteret.*
- 2. Etabler gader med fortove og orienter bygningerne mod gaderne i stedet for mod landskabet.*
- 3. Multifunktionalitet: Bland flere funktioner i den enkelte bygning.*
- 4. Multitypologi: Byg mere og byg mange slags*
- 5. Indfør en menneskelig skala i både det enkelte byggeri og i bydelens løsninger.*
- 6. Byg i mange materialer, men brug kvalitetsmaterialer, der patinerer smukt.*
- 7. Afskaf ”ingenmandsland”*
- 8. Etabler destinationer, så folk udefra har en grund til at komme til området.*
- 9. Skab identitet gennem stærk arkitektur.”*

5. Lokalplaner

I lokalplanerne formaliseres og fastlægges bestemmelserne for de lokalplanlagte områder. Her kan tryghedsaspekterne beskrives i planens redegørelse og/eller indgå direkte eller indirekte i lokalplanens bestemmelser.

Det er imidlertid ikke nok, at byplanlæggerne sikrer, at tryghedsaspekterne bliver indarbejdet i lokalplanerne i form af konkrete bestemmelser. Byggesagsbehandlere skal også have viden om og fokus på problemstillingen for at kunne rådgive borgerne i det efterfølgende realiseringsarbejde. Derfor anbefaler vi, at man sikrer en videndeling og et tæt samarbejde mellem byggesagsbehandlere og planlæggere i sager som fx lokalplaner, hvor tryghedsaspektet er aktuelt.

I Esbjerg Kommune er der til dels en fast procedure omkring tryghedsaspektet i forbindelse med lokalplanlægningen. Flere lokalplaner indeholder en beskrivelse af tryghed i redegørelsen og det overvejes at give ’tryghed’ sit eget punkt i lokalplanparadigmet. Nedenfor gengives ’tryghedsafsnitene’ fra lokalplanens redegørelse.

Tryghedsfremmende tiltag

”Det er et mål med planen at skabe et boligområde, hvor alle beboere har lyst til og mulighed for at bruge hele området. Arealerne er derfor indrettet med henblik på at være indbydende, udfordrende og behagelige at færdes og opholde sig i. De nære friarealer er udlagt med henblik på beboernes egen indretning. Dette vil forhåbentlig skabe en interesse fra beboernes side for at bruge friarealerne og bevare dem smukke og indbydende. Gode offentlige arealer, der bliver brugt, er med til at give flere ”beskyttende øjne.”

Boligområdet er opbygget, så man kan overskue meget af det fælles friareal inde fra sin egen grund, og naboer kan se efter, om alt ser ud, som det skal. Dette skyldes flere parametre. Boligområdet består f.eks. af flere overskuelige boligblokke. Garagen må ikke placeres foran hovedbygningen, hvilket bevirker, at der kommer facader med vinduer ud mod fællesarealerne. Sammen skaber dette en overskuelighed, der medvirker til at give tryghed og fællesskabsfølelse, og tryghed medvirker til at øge bevægelsesfriheden for den enkelte.*

Da boligudstykningsplanen er forholdsvis åben og kun med én adkomstvej, er det let for beboerne at følge med i, hvad der foregår. Igennem området løber flere stier, der er med til at skabe et flow af mennesker, der kan holde øje med, om der sker noget mistænkeligt. Alle dele af stisystemet er synlige fra enten vej eller boliger, så der ikke opstår "blinde" dele, hvor man føler sig utryk og alene.

For at gøre området let at overskue skal træerne i området være opstammede, så man kan kigge under dem så oversigtsforholdene bliver bedst mulige. Gode oversigtsforhold giver flere "beskyttende øjne".

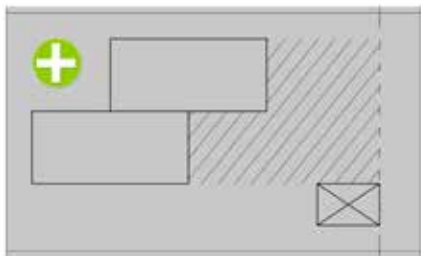
Belysningen på vejene skal oplyse omgivelserne uden at blænde. Man skal kunne se konturer og ansigtstræk på en person på god afstand. Det er bedre at have punkt-belysning på vejsiden end fuld spot på selve vejen. Alt for oplyste steder kan blænde og gøre kontrasten til mørket større. Belysningen kan med fordel have forskellig karakter på stamveje og boligveje."

Lokalplanens bestemmelser følger op på tryghedsanvisningen i redegørelsen om at sikre overskuelighed.

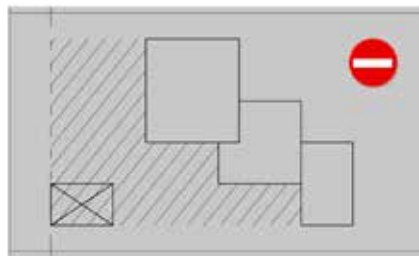
Bestemmelse nr. 8.13

"Fritliggende garager, carporte, skure o.l. må ikke placeres mellem hovedbygningens facader og facadebyggelinjen mod adgangsgivende boligvej. Se illustration herunder."

Esbjerg Kommune arbejder løbende med en udvikling og præcisering af lokalplanerne fx med bestemmelser, som har en direkte og/eller indirekte betydning og konsekvens for trygheden i et område.

Fritliggende garager

Tomme og øde steder kan virke
meget utrygge, ligesom uovervågede
arealer og mørke kroge bidrager
til at skabe utryghed

Formål:

"Lokalplanen har til formål, at der i området etableres et sammenhængende stisystem med forbindelse til omkringliggende byområder og landskab."

Tryghedsaspektet består i, at der skabes mulighed for, at der går flere mennesker igennem området, end hvis stisystemet var lukket eller blindt. Flere mennesker = mere tryghed.

Ubebyggede arealer:

"Hegn i skel mod adgangsgivende boligvej må maks. være 1,20 meter."

Tryghedsaspektet består i, at tyve ikke kan gemme sig bag hækken, og at naboerne kan følge med i, om alt er som det skal være. Samtidig er håbet, at når beboerne er i forhaven, mødes de og lærer hinanden at kende.

Kalundborg Kommune arbejder også med en kvalificering af tryghedsaspektet i lokalplanerne såvel i redegørelsen som i bestemmelserne.

Redegørelse

"Belysning på veje og stier må kun udføres som lav belysning og lyset skal være retningsbestemt mod veje og stier således, at det ikke er til unødige gene for de tilgrænsende boliger og medvirker til skabelsen af tryghed."

Tryghed og sikkerhed

"Det skal være trygt og sikkert at færdes og opholde sig på veje, stier og fællesarealer i bebyggelsen. Derfor indeholder lokal-

planen bestemmelser, der sikrer god belysning langs veje og stier samt sikrer over skuelighed omkring fællesarealer med særlig fokus på beplantning og legepladser."

Bestemmelser

"Belysning på veje og stier må kun udføres som belysning med max. 3,5 meter høje standere. Lyset skal være retningsbestemt mod veje og stier og dermed medvirke til skabelse af tryghed."

"Arealerne anlægges som græsarealer med beplantning efter en af kommunen godkendt terrænregulerings- og beplantningsplan. Buske skal holdes i lav højde (max. 1 m høj), så overskueligheden i området opretholdes."

"Legeplads placeres centralt ved fællesareal og indrettes med godkendte legeredskaber."

I Aarhus Kommune har man bl.a. lagt vægt på trygheden i en ny vejlokalplan i forbindelse med fremtidssikringen af Gellerup-parken og omdannelsen af et erhvervsområde, og her fremgår følgende:

"Ombygningen af vejnettet med bl.a. Bygaden og færre blinde veje forventes at styrke synligheden og den uformelle kontrol i gadebilledet, hvilket vil øge trygheden i området og forebygge kriminalitet."

I beskrivelsen af "(Lokal)planens indhold" gør man kort rede for "Det nye netværk" og formålet med det.

"Et af formålene med at lave et åbent vejsystem med gennemgående veje er, at

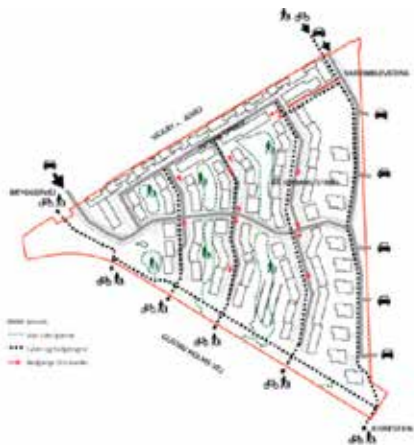
mere gennemkørende trafik – i lav hastighed – samt strategisk gadeparkering skal medvirke til at skabe mere liv og dermed mere tryghed i området. "Det nye netværk" ændrer derfor gennemgribende på områdets nuværende princip med blinde boligveje."

I redegørelsens beskrivelse af belysning fremgår det:

"Belysningen skal sikre gode og velbelyste færdselsarealer, medvirke til at skabe et trygt bymiljø og gøre området rig på ople-

Vejstrukturen i Helhedsplan for omdannelse af et blandet erhvervsområde som oplæg til lokalplanen før tryghedsbearbejdning.

Lokalplanens vejstruktur efter tryghedsbearbejdning.

velser. Et belysningskoncept for området lægger derfor op til, at bydelens funktionsbelysning også suppleres med stemnings- og effektbelysning."

Lokalplan for en omdannelse af et blandet erhvervsområde

I lokalplanen for omdannelsesområdet ved Bryggervej er der gjort rede for, hvordan de kriminalpræventive aspekter skal indgå.

Kriminalprævention

"I udformning af lokalplanen er helhedsplanen blevet bearbejdet med henblik på, at skabe et trygt miljø for områdets beboere.

Sti- og vejstrukturen er blevet indrettet, så der er overskuelige og sammenhængende forløb. I stedet for helhedsplanens adskilte vejanlæg er vejen nu sammenhængende, så der er mere cirkulation. Alle de primære stier og forbindelser for gående er koncentreret i de mest befolkede områder og er placeret, hvor der er "beskyttende øjne" langs husfacader. Det er i gadeforløbene, der er boligernes forside med hovedadgangsdøre og hvor alle vigtige fælles funktioner også er placeret. Det er blandt andet cykelparkering, der skal placeres så cyklerne kan ses fra boligerne.

I forlængelse af stierne i gaderne er der forbindelser ud af området i lige og overskuelige forløb.

I helhedsplanen var der udlagt en hovedsti igennem et af de grønne områder. I lokalplanen er der ikke primære stiforbindelser i de grønne områder. I de grønne områder er der lagt vægt på at skabe oplevelsesrige miljøer og mulighed for mindre og mere

intime rum. De grønne områder vil derfor ikke være overskuelige og kan opleves mindre trygge.

Lokalplanen sikrer, at der langs husfacaderne er forarealer, haver og terrasser, der skaber privathed om boligen. Alternativt skal gulvet i stueplan være hævet minimum 0,8 m. over det omgivende terræn."

På baggrund af en kriminalpræventiv screening af helhedsplanen, blev der foretaget en række ændringer i den efterfølgende lokalplan. Her kan bl.a. nævnes en ændring af vejssystemet med færre lukkede og flere gennemgående veje, der samtidig fungerer som cykel- og gangstier i området. På den måde skaber man større tryghed/synlighed for den bløde trafik.

Intentionerne fra redegørelsen fremgår både direkte og indirekte af lokalplanens bestemmelser.

6. Sektorplaner

Sektorplanerne udgør et godt grundlag for det forberedende tryghedsarbejde herunder den interne bevidstgørelse om trygheden i kommunerne.

Planerne omfatter i denne forbindelse planlægningen for belysningen og de grønne områder i kommunen. Sektorplanerne vedtages politisk af kommunalbestyrelse og/eller udvalg og har ikke umiddelbart konsekvenser for kommunens borgere og virksomheder. Dette sker først i forbindelse med realiseringen af de konkrete planer.

Ballerup Kommune har netop vedtaget anden udgave af en lysplan, som er en politik for offentlig belysning (veje, pladser etc.) i Ballerup. Et meget væsentligt parameter i planen er tryghed og sikkerhed.

"Der lægges vægt på bedre lysteknisk kvalitet, moderne tilpasset belysningsmateriel, tryghed, sikkerhed, totaløkonomi, energiforbrug, rumlighed, genkendelighed og opfyldelse af de danske vejbelysningsregler m.m."

"En belysning af god kvalitet kan gøre det tryggere og mere overskueligt at komme rundt i Ballerup Kommune.

Belysningen skal medvirke til at understrege områdets og bygningers anvendelse, identitet og genkendelighed, hvilket bidrager til orientering og tryghed."

Der er udarbejdet en plan for de grønne områder i Kalundborg Kommunes centerbyer. Formålet er bl.a.:

"– at skabe sikre trafikstier til skole, haller, stationer mm. samt sørge for at nye boligområder kobles på det eksisterende stinet."

Dette uddybes for så vidt angår 'tryghedsaspektet' i planens redegørelse, hvor det fremgår:

"... I den fremtidige stiplanlægning skal der udover sikre trafikstier til institutioner, skoler m.m. også indtænkes tryghed. På nogle stier betyder det, at der kan overvejes lyssætning, eller der skal fjernes be-

voksning, så stiforløbene bliver mere lyse og åbne. Stierne og de grønne områder tænkes sammen så der er mulighed for at benytte dem til den daglige motion. Sundheden kan fremmes i Kalundborg kommune ved at gøre det sikkert og nemt at færdes til fods eller på cykel til skole og institutioner.

Når de grønne områder inviterer til aktivitet kan vi motivere til fysisk aktivitet og dermed medvirke til at løfte sundhedstilstanden og samtidig gøre kommunens byer mere attraktive. ..."

7. Konkurrencer (bygnings- og byplan)

Kommunerne udbyder løbende forskellige byplankonkurrencer, som arealmæssigt kan omfatte fra hele byers udvikling til mindre, afgrænsede områder i kommunen. Det er oplagt at tænke tryghedsaspektet ind konkurrencematerialer, for uanset størrelsen og karakteren af konkurrencerne, skal der udarbejdes et program med specifikke krav for den enkelte konkurrence. Det er i udformningen af disse krav, man med fordel kan beskrive ønsker og forventninger til trygheden i konkurrenceområdet. I nogle tilfælde kan de udformes som ufravigelige krav, der betyder, at et projekt ikke kan præmieres, hvis kravene ikke er opfyldt.

Tryghed er et centralt tema i konkurrencen om forbedring af Skovlunde bymidte. Med mange bagsider, isolerede stiforløb og en usammenhængende bymidte med "døde" områder, findes der mange utrygge steder og strækninger. Tryghed og tilgængelighed skal være en selvfølge i Skovlunde Bymidte. Overblik, åbenhed og belysning er derfor vigtigt for byrummenes udformning i et balanceret samspil mellem de forskellige interesser.

"Byrummene i bymidten skal udformes og indrettes, så de opleves trygge og overskuelige med kontakt til de umiddelbare omgivelser.

Robusthed, æstetik og funktionalitet skal vægtes som ligestillede designparametre.

Belysning skal bidrage til at skabe tryghed, understøtte rummets karakter og definere rummet i aften og nattetimer.

Stiforløb og tunneller skal udformes lyse, overskuelige og inviterende. Adgangen til tunneller skal være åben og beplantning skal udtyndes, så der skabes overblik og visuel sammenhæng.

Bagsidearealer skal aktiveres og der skal skabes sammenhæng med resten af bymidten."

Screening af tryghedsskabende tiltag

7

Tjek trygheden ved en tryghedsscreening af planforslaget

Der findes meget viden om de kriminalpræventive principper, man kan anvende i de forskellige plantyper. Det kan fx være principper for opdeling mellem offentlig og privat, om overskuelighed, adgangsforhold, parkering osv. Selvom principperne anvendes i godkendte skabeloner, paradigmer eller lignende, er det nødvendigt løbende at vurdere, om der er behov for ajourføringer.

Det vil i mange tilfælde være relevant at foretage en detaljeret "tryghedsscreening", når der foreligger et planforslag. Til forskel fra miljøscreening/-vurdering går tryghedsscreeningen tættere på i forhold til de kriminalpræventive principper.

Næste side viser et eksempel på et screenings- og vurderingsskema, som kan bruges til at teste fysiske planer i forhold til indholdet og kvaliteten af tryghedsmæssige tiltag ved anvendelse af kriminalpræventive principper.

Skemaet indeholder langt fra alle aspekter, som bør vurderes i en konkret plan, men kan i en begrænset udbygget form udgøre en tjekliste, der kan anvendes til at tjekke (screene) om de væsentligste tryghedsaspekter indgår i planen.

Benyt bygherrevejledninger og tjeklister til at øge trygheden

Vi anbefaler, at kommunerne udarbejder bygherrevejledninger og tjeklister med kriminalpræventive principper. På den måde sikrer man, at gældende tryghedsviden ikke kun kendes inden for kommunens administration, men også af de udførende 'udenfor'. Vejledningerne er især relevante ved større byudviklingsområder og bebyggelser.

Tryghedsparameter	Spørgsmål	Vurdering			Bemærkning
		Ja	?	Nej	
Tryghed via:					
Planforudsætninger					
Politisk behandling	Fremgår det af planen, at der skal lægges vægt på tryghed?				
Organisation	Er det fastlagt, hvem der skal håndhæve tryghedsaspektet i planen?				
Funktionelle forhold					
Områdekarakter	Fremgår karakteren af det nye område, der planlægges for?				
Områdeopdeling	Er der en klar opdeling (privat – offentlig) af områderne i kvarteret?				
Funktioner	Er der tale om blandede funktioner i området?				
Brugere	Er brugerne blandet i forhold til alder, social og etnisk baggrund?				
Tilhørsforhold	Knyttes der klare tilhørsforhold til områdets forskellige arealer?				
Fysiske forhold					
Kvartersopdeling	Opdeles området i (socialt) overskuelige enheder?				
Bebyggelse	Udføres bebyggelsen med aktive rum/arealer i gadeniveau?				
Udearealer: Byrum I	Anvendes byrummene aktivt fx til leg, marked, indkøb eller lignende?				
Udearealer: Grønne områder	Anvendes de grønne rum aktivt fx til leg, motion eller lignende?				
Udearealer: Byrum og grønne områder	Anvendes byrummene og de grønne områder passivt fx til ophold, refleksion eller lignende?				
Trafikale forhold					
Trafikveje	Er der visuel kontakt mellem kørende og gående på trafikveje i området?				
Adgangsveje	Er adgangsvejene synlige fra omgivende bebyggelse?				
Stier	Er stisystemer (gågader) velbelyste og synlige fra omgivende bebyggelse?				
Bilparkering	Er parkering i området synlig fra omgivende bebyggelse?				
Cykelparkering	Er der indrettet særlige parkeringsarealer til cykelparkering?				
Overskuelighed					
Bebyggelse	Er der skabt god overskuelighed i det planlagte område?				
Belysning	Er der sikret en god belysning af planens offentligt tilgængelige områder?				
Beplantning	Er beplantningen i en højde eller planlagt således at der skabes overskuelighed?				
Andet					

Bygherrevejledningerne i Ballerup Kommune er bl.a. en konkret udmøntning af arkitekturpolitikken. Desuden er det hensigten at formidle intentionerne med lokalplaner i et let forståeligt sprog. Vejledningerne udarbejdes dog kun for store lokalplaner. Nedenstående er et uddrag fra vejledningen ”Før du bygger på Søndergård”. Udover de konkrete råd og anvisninger indeholder vejledningen også en tjekliste (se nedenfor).

”Forebyggelse af kriminalitet
Undersøgelser og erfaringer har vist, at det med forholdsvis enkle midler er muligt at begrænse hærværk og anden kriminalitet i boligområder.

Ved udbygningen af de nyeste bykvarterer i Ballerup Kommune, Egebjerggård og Østerhøj, blev der arbejdet med at nedbringe kriminaliteten i områderne. Planlægningen af kvartererne var baseret på kriminalpræventive principper.

Resultatet har været godt, og det har vist sig, at kriminaliteten i de nye bykvarterer er markant lavere i forhold til andre, nye boligområder.

Sikkerhed og tryghed er væsentlige faktorer for vores følelse af velvære og livskvalitet. ...”

Uddrag fra tjekliste fra Ballerup Kommune

Checkliste

☐ Er der fælles beboeraktiviteter?

☐ Er adgangsvejen synlig fra husets vinduer?

☐ Kan en hyrevognchauffør fra sin vogn se sin kunde hele vejen frem til hoveddøren?

☐ Er adgangsvejen velbelyst?

☐ Er hoveddøren synlig for personer, der naturligt passerer bygningen?

☐ Er beplantningen placeret, så oversigtsforholdene ikke forringes, når beplantningen gror til?

☐ Er P-pladserne synlige fra boligerne?

☐ Er beplantningen på grundens forareal lavere end 0,5 m eller opstammet højere end 2 m?

☐ Er vægoverfladerne udendørs robuste?

☐ Er ydervægge, altaner m.v. udført uden ”klatrevenlige” fremspring?

☐ Er ovenlys i lave bygninger sikret mod aftagning?

☐ Er vindueskarmene solidt fastgjort til ydervæggen?

☐ Er vinduesrammer sikret mod let aftagelighed?

☐ Er ruderne i de nederste etager monteret med indvendige glaslister eller med udvendige lister og envejsskruer?

☐ Er oplukkelige vinduer sikret med mindst to fastholdelser i lukket stilling?

☐ Er yderdørens hængsler forsynet med skjult fastgørelse?

Stueetager med adgang til haven giver ejerskab, og god teknisk sikring kan beskytte mod indbrud.

Tryghedsskabende tiltag i øvrigt

Det er vigtigt at man sikrer ejerskab til tryghedsarbejdet både i forhold til politikere, administration, bygherrer og borgere. Ejerskabet kan ske dels ved at formidle viden om byplanlægningens muligheder for at skabe tryghed og mindre kriminalitet, dels ved at inddrage de forskellige parter i udarbejdelsen af planerne og ved løbende dialog.

Hvor det er muligt anbefaler vi, at man fastlægger tryghedsindsatsen i dialog med relevante interessenter. Der findes forskellige muligheder for dialog, fx kan det ske ved dialogmøder eller i form af tryghedsvandringer med de mennesker, der bor og færdes et konkret sted.

Efteruddannelse

8

Tryghedsformuleringer vil ofte bestå af generelle vendinger og hensigtserklæringer, som hverken kan måles eller vejes. Derfor er det vigtigt med videndeling og/eller efteruddannelse, hvor man lærer at kende og forstå hovedtrækkene i kriminalpræventiv byplanlægning. Det er godt at kende den teoretiske sammenhæng, der ligger bag det fysiske bymiljøs indvirker på kriminalitet og tryghed.

Det bør ikke kun være nogle få medarbejdere, som får kendskab til emnet, og derfor anbefaler vi, at kommunerne sørger for løbende efteruddannelse, der bredes ud til både administration og bygherrer.

Det vil være en fordel, at der er et tæt samarbejde mellem byggesagsbehandlere og planlæggere i sager, hvor tryghedsaspektet er aktuelt. Byplanlæggerne kan sikre, at tryghedsaspekterne bliver indarbejdet i planerne, og byggesagsbehandlerne har viden om, hvordan man konkret kan arbejde med det i forhold til de problemstillinger, der indgår i rådgivningen af borgerne.

Mere viden

9

Kilder i kapitel 1

[The Death and Life of Great American Cities](#), Jane Jacobs. New York 1961

[Defensible Space – Crime Prevention through Urban Design](#), Oscar Newman. New York 1972

[Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach](#), Lawrence Cohen og Marcus Felson. Urbana 1979

[Assessing the extent of crime displacement and diffusion of benefits: A review of situational crime prevention evaluations](#). Guerette, R. T., & Bowers, K. J. (2009) *Criminology*, 47 (4), 1331-68. Google Scholar.

Læs mere

[Kriminalpræventiv og utryghedsforebyggende miljø- og byplanlægning. En vidensopsamling.](#)

Rune Holst Scherg, 2013

Statens Byggeforskningsinstitut, for DKR og TrygFonden

Se flere eksempler fra kommunerne og få mere viden om kriminalpræventiv byplanlægning på dkr.dk.

Det Kriminalpræventive Råd
Ejby Industrivej 125-135
2600 Glostrup
Tlf. 45 15 36 50
www.dkr.dk